

Ministerio de Presidencia, Relacións coas Cortes e Memoria Democrática

Avenida Puerta de Hierro s/n, Complejo La Moncloa

28071 Madrid

**INFORMACIÓN PARA O CATÁLOGO
DE SIMBOLOXÍA FRANQUISTA NA CORUÑA (180)
(Artigo 36.2 da Lei de Memoria Democrática)**

MANUEL MONGE GONZÁLEZ, con DNI -----, enderezo en rúa ----- A Coruña, correo electrónico manolomongegonzalez(arroba)gmail.com e teléfono -----,

Presenta este catálogo de 180 símbolos franquistas e elementos contrarios á memoria democrática na Coruña, en aplicación do que sinala o artigo 36.1 da Lei de Memoria Democrática (LMD): "A Administración Xeral do Estado confeccionará en colaboración co resto das administración públicas un catálogo de símbolos e elementos contrarios á memoria democrática, incorporándose ao mesmo en todo caso os datos subministrados polas comunidades autónomas, e conterà a relación de elementos que deban ser retirados ou eliminados, nos termos do artigo 35". Por outra parte, o artigo 36.2 sinala: "**Poderán incluírse no mesmo aqueles elementos que se soliciten polas vítimas, os seus familiares** ou as entidades memorialistas, en defensa de seu dereito ao honor e a dignidade, ou resulten de **estudos e traballos de investigación**."

SOLICITA

Que se teña en conta o seguinte catálogo, que presento en calidade de vítima, por partida dobre. A nivel persoal porque en 1968, como preso político, estiven mes y medio no cárcere de Basauri (Vizcaya) onde coincidín, entre outros, con Nicolás Redondo, dirixente da UGT e o pintor Agustín Ibarrola. Dous meses en 1973 no cárcere da Coruña, con motivo do *Proceso 1.001* contra dirixentes de CCOO. Fun detido dúas veces na Comisaría da Coruña. Despedido do Colexio Tirso de Molina de Ferrol en 1973 "por faltas injustificadas al trabajo" (estaba no cárcere). Despedido en 1974 do colexio público Ibáñez Martín de Ferrol "por orden gubernativa".

Por outra parte, como membro da Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica da Coruña (CRMH) e como sociólogo, teño publicado traballos de investigación como o libro "Os restos do franquismo en Galiza. Exaltación, honras, privilexios e distincións a golpistas, franquistas e criminais" (*Edicións Laiovento* 2020).

Miña familia sufriu, como outras moitas de Dueñas (Palencia), unha criminal represión por parte do fascismo:

Pedro González Gazopo, de 33 anos, irmán da miña nai, Juliana González Gazopo. Celebradas as eleccións xerais en febreiro de 1936 co trunfo do Frente Popular, formou parte da Comisión Xestora Municipal, como concelleiro e segundo tenente alcalde por Unión Republicana. Despois dunha “saca” do calabozo municipal foi asasinado e enterrado na foxa de Villamediana (Palencia) o 24 de setembro de 1936.

David González Gazopo, de 22 anos, irmán da miña nai, acusado nun xuízo farsa de levar no taxi, que tiña a miña familia, a Sergio Martínez Caballero, “Veterra” (presidente e secretario da Casa do Pobo de Dueñas) e outros a Palencia a entrevistarse co gobernador civil. Despois do Xuízo Sumarísimo 210/1936 foi fusilado o 7 de xaneiro de 1937 e enterrado no cemiterio de Palencia.

Alfonsa González Barajas, de 66 anos, tía de miña nai, asasinada en Villamuriel (Palencia) o 31 de agosto de 1936.

Teófila Caballero González, de 42 anos, filla de Alfonsa González Barajas, e prima da miña nai. Tiña seis fillos cando foi asasinada en Villamediana.

Podería haber algún outro familiar asasinado, pendente de confirmar, relacionado co meu pai, Jesús Monge Villán, co meu avó Manuel Monge Blas (dulzaineiro), ou miña nai, Juliana González Gazopo (miña avoa Petra Gazopo Reguero): Pedro Gazopo Martín, de 42 anos, xornaleiro, asasinado en Dueñas o 19 de xullo de 1936; Gerardo Gazopo Díaz, de 22 anos, xornaleiro e sobriño de Pedro Gazopo, asasinado en lugar descoñecido; Francisco de la Fuente Monge, de 31 anos, xornaleiro, asasinado en Cubillas; Eusebia Martínez Monge, “La Pajarera”, de 30 anos, asasinada en Villamediana; Tella Martínez Monge, “La Pajarera”, asasinada en Villamediana; Felisa Mínguez Monge, de 37 anos, asasinada en Cubillas.

Tendo en conta o citado artigo 35.1 da LMD –“Considéranse **elementos contrarios á memoria democrática** as edificacións, construcións, escudos, insignias, placas, calquera outros elementos ou obxectos pegados a edificios públicos ou situados na vía pública nos que se realicen mencións conmemorativas en **exaltación, persoal ou colectiva, da sublevación militar e da Ditadura, dos seus dirixentes, participantes no sistema represivo** ou das organizacións que sustentaron a ditadura e as unidades civís ou militares de colaboración entre o réxime franquista e as potencias do eixo durante a Segunda Guerra Mundial”–, considero que estes serían na Coruña os elementos contrarios á memoria democrática que se deberían retirar:

RÚAS (30)

Avenida Calvo Sotelo

Rúa Hogar Calvo Sotelo

Peirao de Calvo Sotelo

Peirao Almirante Vierna

Avenida de Salgado Torres
Avenida de Primo de Rivera
Diego Delicado Marañón
Cabo Ponte Anido
Praza José Toubes
Disciplina
Salgado Somoza
Del Palomar
José Fariña Ferreño
Praza Pintor Sotomayor
José Pérez-Ardá y López Valdivieso
José Crespo y López-Mora
Eduardo Ozores Arraiz
Alfonso Molina Brandao
Sergio Peñamaría de Llano
Eduardo Sanjurjo de Carricarte
Demetrio Salorio Suárez
Jaime Hervada Fernández-España
José Manuel Liaño Flores
Berta Tapia
Avenida Barrié de la Maza
Dique de Abrigo Pedro Barrié de la Maza.
Benito Blanco-Rajoy Espada
Ambrosio Feijoo Pardiñas
Escalinata Rafael del Río
Avenida del Ejército

RETRATOS (21)

Sisenando Martínez Yunta
Juan González-Regueral y Álvarez Arenas.
Sergio Peñamaría de Llano
Eduardo Ozores Arraiz.
José Pérez Ardá y López Valdivieso (ten dous retratos, un no palacio municipal de María Pita e outro no Kiosco Alfonso)
Eduardo Sanjurjo de Carricarte
Diego Delicado Marañón
José Calvo Sotelo

Miguel Primo de Rivera Orbaneja
Severiano Martínez Anido
Mario Muslera y Planes.
Fernando Álvarez de Sotomayor y Zaragoza
José Crespo y López-Mora
Alfonso Molina Brandao
Demetrio Salorio Suárez
Jaime Hervada Fernández-España
José Manuel Liaño Flores
Berta Tapia Dafonte
Pedro Barrié de la Maza (ten dous retratos, un no palacio municipal de María Pita e outro na Autoridade Portuaria).

DISTINCIÓNS HONORÍFICAS (28)

Fillos Adoptivos (10)

Severiano Martínez-Anido (Pleno 19-7-1928).
José Calvo Sotelo (19-7-1928).
Fernando Álvarez de Sotomayor y Zaragoza (17-10-1945).
Diego Delicado Marañón (6-7-1949).
Constantino Lobo Montero (14-7-1953).
José Manuel Pardo de Santayana (20-10-1960).
Manuel Fraga Iribarne (24-12-1968).
Laureano López Rodó (15-5-1972).
Luciano García Machiñena (15-5-1972).
Jaime Masaveu Masaveu (15-5-1972).

Fillos Predilectos (6)

Mario Muslera Planes (Pleno novembro 1924).
Severiano Martínez-Anido (19-7-1928).
José Calvo Sotelo (19-7-1928).
Alfonso Molina Brandao (26-11-1958).
Pedro Barrié de la Maza (30-3-1950).

Enrique Salgado Torres (1975).

Medallas de Ouro (8)

José Calvo Sotelo (Pleno 19-7-1928).

Severiano Martínez-Anido (19-7-1928)

Miguel Primo de Rivera Orbaneja (9-8-1928).

Alfonso Molina Brandao (26-11-1958).

José Fariña Ferreño (Pleno 25-9-1962).

Enrique Salgado Torres (27-7-1963).

Eduardo Sanjurjo de Carricarte (15-2-1966).

Pedro Barrié de la Maza (5-4-1963).

Medallas de Prata (1)

José Fariña Ferreño (Pleno 6-6-1950).

Medalla de Bronce (1)

Rei Juan Carlos I (15-3-1976).

Medallas ao Mérito, categoría de Ouro (1)

Ramón Bermúdez de Castro y Pla (9-12-1964).

Alcaldes Honorarios (1)

Miguel Primo de Rivera Orbaneja (Pleno 9-8-1928).

ESCUDOS, PLACAS, MONUMENTOS E GRUPO DE VIVENDAS (83)

Monólito ao alcalde José Pérez Ardá, xunto á piscina municipal de Riazor.

Monólito ao alcalde Alfonso Molina, xunto á casa onde naceu (7-10-1968).

Placa na casa onde naceu Alfonso Molina, coa referencia: “coruñés exemplar” (7-10-1967).

Busto do alcalde Eduardo Sanjurjo de Carricarte, detrás do Palacio Municipal.

Placa na entrada do cárcere (20-9-1927) con referencia a Don Calvo Sotelo e Don Mario Muslera Planes. Estes dous significados golpistas, son definidos nesa placa como

“esclarecidos coruñeses adoptivos”.

Placas con simboloxía franquista do Instituto Nacional da Vivenda na fachada de edificios (59): rúa Colón nº 12; Matadero nº 8; rúa Coronel Cerviño Núñez nº 10, 14; avenida de Hércules nº 70; avenida de Navarra nº 57; rúa Valencia nº 5; rúa Carmen nº 4, rúa Arzobispo Gelmírez nº 3; rúa Santo Tomás nº 6, 22, 30, 40, 50, 56, 66, 76, 102, 104, 55, 59; rúa Rioja nº 19; rúa Faro nº 18, 23, 24, 36 e 40; Friol nº 7; Doctor Ferrant nº 12, 24, 34, 47; Arenal nº 10, 26, 51; Alcalde Abella nº 8, 20; Ciudad de Sada nº 4, 6; Monte Alto nº 38, 40, 42; San Tirso nº 6; San Antonio nº 10, 15, 34; Ronda de Monte Alto nº 10, 12, 19; San Roque nº 9 e 11; Nantín nº 12; Cuento nº 12, 16; rúa Juan Flórez nº 43; rúa Vales Villamarín nº 2; avenida de Oza nº 137; Canteira de Eirís nº 6; rúa Herrerías nº 22.

O Concello de Barcelona xa retirou máis de 1.000 placas franquistas do INV. O Concello de Paterna (Valencia) acordaba en 2014 (alcaldía do PP) retirar 343 placas do INV.

Placa no aparcamento subterráneo de María Pita, sinalando “Saída P. Millán Astray”.

Grupo de vivendas Pardo de Santayana en Labañou.

Placa con referencia a Liaño Flores na entrada ao Salón de Plenos do Palacio Municipal de María Pita.

Baixorrelevo de madeira de Liaño Flores cos reis no Salón de Plenos.

Placa no Dique de Abrigo a Pedro Barrié de la Maza.

Placa “Sala Pedro Barrié de la Maza” na Autoridade Portuaria da Coruña.

Cruz gamada nazi no cemiterio de Santo Amaro, detrás dun muro.

Nicho no cemiterio de Santo Amaro co xugo e as frechas e o texto: “¡¡Camaradas Caidos!! ¡¡Presentes!!”.

Monólito na estación de ferrocarril de San Cristobal con referencia a tres golpistas: Severiano Martínez Anido, Miguel Primo de Rivera e José Calvo Sotelo.

Monólito coa inscrición “Avenida de la Marina” e o escudo da Armada, nos xardíns de Méndez Núñez. Non ten nada que ver co nome tradicional desa avenida e só pretendía unha exaltación do Exército sublevado, contrario á Lei de Memoria Democrática.

Inaugurado na Ditadura o domingo 5 de agosto de 1973, dentro dos actos do “Día de la Marina”, organizado polo concello da Coruña, sendo alcalde José Pérez-Ardá, como homenaxe á Marina de Guerra Española. Celebrouse unha misa de campaña, oficiada por José Cerviño Cerviño, bispo de Santiago. Participaron numerosos mandos militares, entre eles significados golpistas: almirante Gabriel

Pita da Veiga, ministro da Mariña; incorpórase desde o principio en As Palmas de Gran Canaria á sublevación do 18 de xullo de 1936, procurador nas Cortes franquistas desde 1973 e conselleiro nacional do Movemento desde 1974. Tenente xeneral Miguel Guerrero García, xefe do Primeiro Sector Aéreo; incorporado ao exército sublevado en 1936, participa no bombardeo de Xaén, que provoca 157 mortos e 280 feridos, máis que en Guernica.

O significado deste monólito, que pretendía rebautizar o nome tradicional desta avenida, era explicado polo xornalista José Manuel Gutiérrez no seu artigo “La Marina: la calle más fotografiada” (La Opinión, 8-5-2009): “El nombre de La Marina hace alusión al carácter de paseo marítimo que tuvo esta avenida en sus orígenes. Durante el periodo franquista se quiso identificar a esta avenida con la institución de la Armada española, para lo que incluso se ubicó un monolito con el escudo de este ejército al comienzo de la calle. Sin embargo, el intento de imprimirle un carácter militar a La Marina no cuajó, puesto que los coruñeses siempre han asociado este nombre con su proximidad a la bahía”.

Placa na casa onde naceu Barrié de la Maza na praza de María Pita coa referencia: “ejemplar coruñés” (17-12-1988).

Placa co nome de “Aparcamiento Público Salgado Torres”.

Sinais indicando “Hospital Juan Canalejo” (3): unha situada no cruce de Avenida do Exército con Ronda de Outeiro, e dúas na rotonda para túnel de Eirís e Porto.

Panel con referencia a “Centro asistencial más próximo. Complejo Hospitalario Juan Canalejo” en Área de Juegos Infantiles Matogrande-Alfonso Molina.

Panel con referencia a “Centro sanitario más próximo. Complejo Hospitalario Juan Canalejo” en Área biosaludable Parque de Eirís.

Placa “Polideportivo Calvo Sotelo” no vello IES Calvo Sotelo (depende da Deputación).

Placa na polideportiva nº 2 de Riazor dedicada a Arcadio Vilela Gárate en xuño de

1956. *O concello da Coruña xa retirou en 2009 a rúa Arcadio Vilela Gárate.*

SIMBOLOXÍA FRANQUISTA EN DEPENDENCIAS DO

MINISTERIO DE DEFENSA (14)

Escudo (1) coa agüa franquista nunha vidreira na porta do Comandante de Garda no **Cuartel de Atocha** da Forza Loxística Operativa (FLO).

Palacio de Capitanía Xeneral (2). Nunha colección de bandeiras de España por períodos históricos e despois da bandeira da II República, evita poñer que a bandeira corresponde á Ditadura.

Placa “SALA DE HONOR Tte. Gral, Yagüe”.

Juan Yagüe é coñecido popularmente como o “Carnicero de Badajoz” polo asasinato de 4.000 persoas polo exército franquista na praza de touros desa cidade. Sendo Carmen Chacón ministra de Defensa e en aplicación da Lei de Memoria Histórica, a Residencia General Yagüe de Burgos pasa a denominarse Dos de Mayo e o Centro Deportivo Militar General Yagüe pasa a La Deportiva. O Concello de Madrid tamén retiraba a rúa General Yagüe o 28 de abril de 2017 cos votos a favor de Ahora Madrid, PSOE e Cs, e abstención do PP. Logroño retiraba a rúa General Yagüe o 12 de febreiro de 2020 e o pleno de Burgos de 6 de outubro de 2017 retiraba a Yagüe a distinción de Fillo Adoptivo e a Medalla de Ouro. Pero o Ministerio de Defensa mantén na Coruña esta distinción a un significado falanxista e golpista como Yagüe.

Museo Histórico Militar (11). Non fai referencia á ditadura, nin a Franco como ditador, nin a militares golpistas. Son textos descontextualizados, que converten este museo nun elemento de exaltación do franquismo:

Guerra civil e II Guerra Mundial. Nun texto informativo, a sublevación ou golpe de Estado do 18 de xullo de 1936, é presentada así: “La Guerra Civil Española 1936-1939 fue un enfrentamiento ideológico con fuerte carga política”. Como contraste, no artigo 1.3 da LMD “Repúdiase e condénase o golpe de Estado do 18 de xullo de 1936 e a posterior ditadura franquista, en afirmación dos principios e valores democráticos e a dignidade das vítimas. Declárase ilegal o réxime xurdido da contenda militar iniciada con dito golpe militar”.

Retrato do rei Juan Carlos I. Está acompañado dun texto sobre o éxito da transición da ditadura á democracia, que sinala: “Una parte esencial de tanto mérito se debe, sin duda alguna, a la determinación de Juan Carlos I”.

A realidade é que acabamos coa ditadura “*como consecuencia dos movementos sociais antifranquistas e de diferentes actores políticos*”, como sinala o artigo 1.3 de LMD.

O 22 de xullo de 1969 e ante o Pleno das Cortes, o ditador Franco propón a instauración da monarquía do Movemento e a Juan Carlos como o seu sucesor para que “todo quede atado y bien atado para el futuro”. O 23 de xullo de 1969 Juan Carlos aceptaba o ofrecemento do ditador e cando Antonio Iturmendi, presidente das Cortes, pregunta a Juan Carlos, este responde: “Sí, juro lealtad a Su Excelencia el Jefe del Estado y fidelidad a los Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes

Fundamentales del Reino". A continuación, Juan Carlos reconocía a legitimidade da Ditadura, resultado da sublevación, e os "sufrimientos necesarios": "Quiero expresar en primer lugar, que recibo de su Excelencia el Jefe del Estado y Generalísimo Franco, la legitimidad política surgida del 18 de julio de 1936, en medio de tantos sacrificios, de tantos sufrimientos, tristes, pero necesarios, para que nuestra patria encauzase de nuevo su destino".

Nunca condenou a ditadura e sempre manifestou un grande afecto e admiración polo ditador. Estaba tan agradecido a Franco e á súa familia que seis días despois da morte do ditador, un Decreto do 26 de novembro de 1975, concedía o título nobiliario de Señorío de Meirás, con Grandeza de España, á súa viúva. Manifestaba "afecto y admiración a la egregia figura de dona Carmen Polo de Franco", e cualificaba 40 anos de ditadura como "gloriosa etapa histórica de nuestra patria".

Retrato de Alfonso XIII. O texto subliña: "La historiografía más templada nunca le ha negado la voluntad y deseo de gobernar a favor de la concordia entre los españoles".

Esa non era a valoración das Cortes Constituíntes que "declaran culpable de alta traición... el Tribunal soberano de la nación declara solemnemente fuera de la ley a don Alfonso de Borbón y Habsburgo-Lorena".

Busto do ditador Franco, de Francisco Asorey.

Retrato do ditador Franco pintado en 1950 por Fernando Álvarez de Sotomayor. Hai unha referencia dos méritos artísticos deste pintor, pero esquece que foi significado fascista, que toma posesión como alcalde da Coruña en 1938 e que acaba o seu discurso "brazo en alto", como recolle a acta; procurador nas Cortes franquistas, negociou a compra do pazo de Meirás cos herdeiros de Emilia Pardo Bazán e foi un dos promotores da *Junta pro Pazo del Caudillo*.

Castillo de Olite (3). Maqueta, foto e bandeira deste buque, sen contextualizar. O texto non indica queera un barco da Armada sublevada.

Sergio Peñamaría de Llano (2). Uniforme coas condecoracións, "Donación D. Sergio Peñamaría de Llano. Auditor General del Ejército. Alcalde de La Coruña". Ademais, está exposta unha pistola de Peñamaría: "Pistola Star Mod. Super (con corredera de plata)". Non explica que era tenente da Lexión na represión na comarca de Valdeorras e alcalde da Coruña na ditadura; que participou como fiscal militar nos tribunais contra demócratas e guerrilleiros que loitaron contra a ditadura.

Mosquetón de Foucellas. Presentado así: "Mosquetón Mauser español, modelo 1916, pertenencia atribuida a Benigno Andrade García". Non se explica que Foucellas era membro da guerrilla antifranquista, que loitou contra a ditadura e que é considerado como vítima no artigo 3.1.f da LMD.

CENTROS DE ENSINO (4)

CEIP Salgado Torres

CEIP Sal Lence

Jerónimo Sal-Lence Hervada era voluntario no exército sublevado en 1936. A familia publicaba unha esquela, lembrando a súa militancia falanxista, antes da sublevación do 18 de xullo de 1936: “DON JERÓNIMO SAL-LENCE HERVADA. Médico del Cuerpo de Sanidad Militar y Camisa Vieja de F.E.T. Murió gloriosamente por Dios, por España y por nuestra Tradición el 27 de octubre de 1936, en el frente do Oviedo”.

O IES Calvo Sotelo, dependente da Deputación da Coruña (gobierno PSdeG-BNG), cambiou o seu nome por Rosalía Mera en xaneiro de 2021.

A iniciativa do consello escolar, o Pleno do concello da Coruña aprobaba o cambio de nome do CEIP Montel Touzet (“tres caídos en los frentes de batalla en defensa de Dios y de la Patria”) por CEIP Cidade Vella, e o CEIP Sanjurjo de Carricarte por Torre de Hércules.

Fogar Infantil Emilio Romay (depende da Deputación da Coruña)

Emilio Romay Montoto, avogado, alcalde de Betanzos (1924-1929) na ditadura de Primo de Rivera. Falanxista. Nos documentos internos da Falanxe aparece esta referencia de Emilio Romay Montoto: “Militante. Ocupó la alcaldía citada y más tarde la Presidencia de la Diputación”. Persoa de confianza dos sublevados o 18 de xullo de 1936, formaba parte da nova Comisión Xestora da Deputación que se constitúe o 29 de outubro de 1938. Presidente da Deputación na ditadura franquista (28-10-1939 a 10-2-1950). Procurador nas Cortes franquistas (1946-1949).

IES Rafael Puga Ramón (depende da Deputación da Coruña)

Médico pola USC en 1932, substitúe a Diego Delicado como Presidente da Deputación da Coruña (1961- 1970). Procurador nas Cortes franquistas de 31-5-1961 a 6-6-1964. Conselleiro Nacional do Movemento en representación da Deputación. A acta da reunión da Corporación Provincial de 27 de setembro de 1961 recolle: “Se da cuenta de la audiencia concedida por el Generalísimo Franco el día 11 de septiembre de 1961 en el Pazo de Meirás, en la que se impuso la 1ª Medalla de Oro de la Provincia, manifestando el Sr. Presidente su inquebrantable adhesión de la Corporación a Su Excelencia el Jefe del Estado”.

O Anexo recolle os antecedentes desta situación, recuperando a memoria histórica, é dicir, da sublevación fascista de 18 de xullo de 1936 con 600 persoas asasinadas na comarca da Coruña; situación antes da aprobación da Lei de Memoria Histórica; que fixeron as sucesivas corporacións municipais desde 2009 sobre a retirada da simboloxía franquista?; a Lei de Memoria Democrática e os criterios para a eliminación da simboloxía franquista; breve biografía das persoas que conservan rúas e distincións; análise comparativa da actuación noutros concellos.

Espero que estas 180 referencias da Coruña se incorporen ao Catálogo de simboloxía franquista que se está a elaborar a nivel de Estado. Adianto que, se o concello da

Coruña persiste na negativa a súa eliminación, e tendo en conta o artigo 64.1 da LMD –“ Calquera persoa poderá comunicar os feitos susceptíbeis de ser constitutivos de infraccións previstas nesta lei”– solicitaréi as sancións previstas no artigo 62.2.d da LMD que considera infraccións graves “o incumprimento da resolución pola que se acorde a retirada de símbolos e elementos contrarios á memoria democrática prevista no artigo 37, cando entrañen descrédito, menosprezo ou humillación das vítimas ou dos seus familiares”.

Quedo a seu dispor para ampliar esta documentación.

Reciba un cordial saúdo.

A Coruña, 1 de setembro de 2023.

Asdo. Manuel Monge González

ANEXO

Antecedentes

Despois da sublevación militar e fascista do 18 de xullo foron asasinadas máis de 6.000 persoas en Galiza como resultado da represión. Aquí non houbo unha guerra civil, senón un auténtico xenocidio. Entre outras, foron asasinadas 1.000 persoas na comarcas de Ferrolterra, Eume e Ortegal, e 600 persoas na comarca da Coruña, entre elas dirixentes políticos, sindicais, sociais, e represaliados centos de traballadores do concello da Coruña. Entre as persoas asasinadas estaban as primeiras autoridades: Francisco Pérez Carballo, gobernador civil; Rogelio Caridad Pita, gobernador militar; Enrique Salcedo Molinuevo, xeneral xefe da VIII División Orgánica; Alfredo Suárez Ferrín, alcalde da Coruña; Joaquín Martín Martínez, secretario do concello; Manuel Prado Allegue, xefe da Intervención Municipal; Francisco Prego Campos, xefe de Negociado do concello; Ánxel Casal, vicepresidente da Deputación e Manuel Quesada e Gonzalo Tejero, comandante e capitán das Forzas de Asalto.

Para entender por que A Coruña conserva hoxe 180 símbolos franquistas hai que recuperar a memoria histórica. Un grupo de estudantes recollían sinaturas en 1999 para que se retirasen das rúas as placas de personaxes do réxime franquista. A concelleira socialista Carmen Marón xustificaba así a actuación do PSOE: **“La convivencia con estos nombres es un síntoma de tolerancia”**. Por outra parte, o alcalde do PSOE, Francisco Vázquez, facía estas declaracións: **“No existen símbolos franquistas, sino históricos. Esta opinión la comparte todo el grupo municipal socialista”** (*La Opinión*, 23-11-2004).

Algúns titulares de prensa poden axudar tamén a entender a situación actual:

36º CONGRESO DEL PSOE: EXIGENCIA A LOS ALCALDES PARA QUE RETIREN SÍMBOLOS FRANQUISTAS (*El País*, 4-7-2004).

FRANCISCO VÁZQUEZ RECHAZA ABOLIR SÍMBOLOS FRANQUISTAS EN A CORUÑA (*El País*, 6-7-04).

VÁZQUEZ MUESTRA A CORUÑA COMO UN MODELO DE MEMORIA HISTÓRICA. Asegura que a polémica sobre los símbolos franquistas es una “intoxicación interesada” (*El Ideal Gallego*, 7-7-2004).

VÁZQUEZ LLAMA FASCISTA AL BNG POR LA POLÉMICA DEL CALLEJERO. Aseguró en Radio Voz que no se eliminarán las referencias que quedan de la dictadura. Ya se hicieron los cambios que debieron hacerse (*La Voz de Galicia*, 10-7-2004).

VÁZQUEZ CONSERVARÁ LOS SÍMBOLOS DEL FRANQUISMO POR SU CARÁCTER “HISTÓRICO”. El gobierno local rechaza retirar la condición de hijo predilecto a Franco. El Congreso aprobó hace veinte días la retirada de estatuas y placas de la dictadura (*La Voz de Galicia*, 23-11-2004).

EL PARTIDO POPULAR DEFIENDE LA PERVIVENCIA DE SÍMBOLOS FRANQUISTAS (*La Voz de Galicia*, 24-11-2004).

PSOE E PP SE OPONEN A QUE EL PLENO DEBATA RETIRAR SÍMBOLOS FRANQUISTAS. Ni los ediles socialistas nin los conservadores apoyan la tramitación de una moción del BNG (*La Opinión*, 8-11-2005).

Estas foron algunhas das mocións presentadas cando eu era membro do grupo municipal do BNG (a data fai referencia ao Pleno da Corporación en que se presentou a iniciativa):

5-7-2004. Sobre a retirada da simboloxía franquista. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

3-12-2004. Para que se revogue o recoñecemento de Franco como Fillo Adoptivo e Predilectísimo da Coruña. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

2-5-2005. Para a retirada da estatua de Millán Astray. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

7-11-2005. Coincidindo co 30 aniversario da morte de Franco, para que se retire a estatua de Millán Astray, cambio do nome do hospital Juan Canalejo e revogar o recoñecemento de Franco como Fillo Adoptivo e Predilectísimo da Coruña. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

16-1-2006. Sobre a participación do concello da Coruña nas actividades da Xunta con motivo do Ano da Memoria. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

3-4-2006. Apoio ás vítimas e persoas represaliadas polo franquismo e celebración do 75º aniversario da II República. **Rexeitada polo PSOE e PP**, sendo xa alcalde Javier Losada.

3-7-2006. Conmemoración do 70º aniversario do Plebiscito do Estatuto de Autonomía de Galiza e condena da sublevación militar fascista de 1936. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

2-10-2006. Revogación do recoñecemento de Franco como Fillo Adoptivo e Predilectísimo da Coruña e constitución dunha Comisión para a Recuperación da Memoria Histórica. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

2-4-2007. Moción a iniciativa da Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica da Coruña (CRMH), Fundación 10 de Marzo, Foro da Memoria da Coruña, Agrupación Cultural Alexandre Bóveda, Agrupación Cultural O Facho, CCOO, CIG, CGT e CNT, para a recuperación da memoria histórica e a supresión da simboloxía franquista: Retirada ao ditador Franco do título de “Alcalde Honorario da cidade”; retirada da simboloxía franquista do palacio municipal de María Pita; cambio de nome de todas as rúas relacionadas co franquismo (Generalísimo, Mola, Sanjurjo) ou que homenaxean os vencedores (Caídos, División Azul, etc.); solicitar o cambio de nome do hospital Juan Canalejo; facer unha declaración pública de condena do réxime franquista e de apoio ás vítimas da ditadura e ás súas familias. **Rexeitada polo PSOE e PP.**

A aplicación da Lei de Memoria Histórica (LMH) de 2007 tivo graves problemas na Coruña. O alcalde até 2006, Francisco Vázquez, desautorizaba esa lei do seu propio partido: “Me doy de baja del PSOE cuando se aprueba la ley de la memoria histórica. Es más grave que lo de Cataluña. Esta ley es la mayor manifestación de totalitarismo, que siempre empieza manipulando la Historia. Es estalinismo puro juzgar el pasado desde el presente” (ABC, 12-8-2019).

Vázquez manifestábase tamén contra a reforma da LMH anunciada polo PSOE, asinando en marzo de 2018 o *Manifiesto por la Historia y la Libertad*, presentado pola Fundación Nacional Francisco Franco. Ese manifesto acusaba a actuación do PSOE de “totalitarismo”, de establecer “una checa de pensamiento único” e a proposición de lei como “de tipo soviético”. A ilegalización de fundacións franquistas que fan propaganda do fascismo era presentada como “la intención de ilegalizar cualquier asociación o fundación que sostenga puntos de vista diversos y plurales”, é dicir, o discurso da dereita e extrema dereita. Ademais de Vázquez, apoiaban o manifesto, entre outros, significados militantes ou que militaron no PP como Jaime Mayor Oreja, Alberto Ruiz-Gallardón; María San Gil, Alejo Vidal Cuadras; Santiago Abascal, secretario xeral de Vox, Mario Conde, Javier Nart, eurodeputado de Ciudadanos, o militar Santiago Milan de Bosch e Alfonso de Borbón, bisneto de Franco.

Desde o pleno municipal (gobierno PSOE-BNG) de 7 de setembro de 2009, que aprobaba un informe da chamada Comisión de Expertos, na que participei, que aprobaba a retirada de 52 símbolos franquistas, os sucesivos gobernos municipais (alcaldías de PP, Marea Atlántica e PSOE na actualidade), e cando xa estaba aprobada a Lei de Memoria Histórica de 2007, non presentaron ningunha iniciativa para a retirada da simboloxía franquista.

No goberno da Marea Atlántica (2015-2019) retiráronse 20 símbolos franquistas, que quedaron sen executar polo goberno PSOE-BNG dos 52 aprobados en 2009. E na última corporación municipal, con alcaldía do PSOE, o pleno aprobaba o cambio de nome do CEIP Sanjurjo de Carricarte, a iniciativa do Consello Escolar, hoxe CEIP Torre de Hércules.

Criteria para a eliminación da simboloxía franquista e incumprimento da lei, sentenzas e resolucións

A Lei de Memoria Democrática. O artigo 1.3 da LMD declara “**ilegal o réxime xurdido da contenda militar iniciada co golpe militar do 18 de xullo de 1936**”. En consecuencia, habería que considerar tamén ilegais todos os cargos públicos nomeados na ditadura franquista.

O artigo 41.1 da LMD sobre supresión de **títulos nobiliarios** sinala: “En atención ao obxecto desta lei, quedan suprimidos os seguintes **títulos nobiliarios e grandezas de España** [33], concedidos entre 1948 e 1978”.

Por outra parte, o artigo 1.1 sinala como obxecto e finalidade desta lei: “a **recuperación, salvagarda e difusión da memoria democrática, entendida como coñecemento da reivindicación e defensa dos valores democráticos e os dereitos e liberdades fundamentais**”. E o artigo 1.2: “**Recoñecemento** de quen padeceron persecución ou violencia, por razóns políticas, ideolóxicas, de pensamento u opinión, de conciencia ou crenza relixiosa, de orientación e identidade sexual, durante o período comprendido entre o golpe de Estado de 18 de xullo de 1936, a Guerra de España e a Ditadura franquista até a entrada en vigor da Constitución Española de 1978, así como promover a súa reparación moral e a recuperación da súa memoria persoal, familiar e colectiva”.

Algunhas das 33 persoas que perderon estes títulos nobiliarios aínda conservan en Galiza máis de 60 recoñecementos (rúas, placas e distincións) en 22 concellos. E dúas desas persoas –Pedro Barrié de la Maza perde o título de Conde de Fenosa e José Calvo Sotelo o título de Duque de Calvo Sotelo– teñen na Coruña varias rúas e numerosas distincións, e mantelas afectaría á defensa dos valores democráticos e os dereitos e liberdades fundamentais, como sinala o citado artigo 1.1.

A sentenza do Tribunal Supremo (TS) sobre o alcance e significado do concepto de exaltación, axuda a establecer os criterios para a eliminación de elementos contrarios á memoria democrática. Esa sentenza da Sala do Contencioso Administrativo do Tribunal Supremo de 15 de decembro de 2022, sobre a retirada en Madrid da rúa do Xeneral Asensio Cabanillas, que marca xurisprudencia, resolve que para retirar unha rúa ou distinción dunha persoa non é necesario demostrar a participación nos tres feitos históricos recollidos na lei: sublevación militar, guerra civil e ditadura, senón que se considera un acto de exaltación se participou nun deles.

A Orde do ministerio de Defensa de decembro de 2009 referíase á retirada de nomes de “militares e accións de guerra”. Cambiaba, entre outras, o nome da Academia General Básica de Suboficiales de Talarn (Lleida) que levaba o nome de General Martín Alonso, militar golpista e ministro do Exército. Cambiaba a denominación de rúas dedicadas a accións de guerra como Castillo de Olite (buque sublevado) e de militares golpistas como General Moscardó, General Yagüe e General Varela.

A Comisión Permanente do Consello Escolar do Estado constataba na súa reunión de 5 de febreiro de 2008 que “en numerosos centros educativos teñen escudos, insignias, placas e outros obxectos ou mencións conmemorativas nas súas dependencias, ou a súa propia denominación é unha exaltación persoal ou colectiva da ditadura franquista, que é inaceptable nunha democracia como a nosa”. E en aplicación da Lei da Memoria Histórica, aprobaba unha resolución na que solicitaba ás comunidades autónomas e entidades locais a retirada dos vestixios relativos á Guerra Civil e a Ditadura franquista dos centros docentes.

O Pleno da Coruña de 6 de maio de 2019, alcaldía de Marea Atlántica, aprobaba: “Instar o alcalde a que presente a proposta de revogación, instruindo un expediente motivado, para retirar a **Manuel Fraga Iribarne** a distinción de Fillo Adoptivo. Instar o alcalde a instruír un expediente motivado para retirar as diferentes honras e distincións a destacados **alcaldes**, que ocuparon postos de responsabilidade na ditadura”.

O Parlamento Galego aprobaba o 26 de marzo de 2008 unha Proposición non de Lei, instando a Xunta a “eliminar de todos os edificios públicos dependentes da súa administración toda a simboloxía fascista e a promover a supresión dos nomes de edificios que fan referencia a persoeiros representantes ou partidarios da ditadura franquista”.

O Parlamento Galego aprobaba por unanimidade esta resolución no Debate anual de 7 de outubro de 2008. “O Parlamento de Galicia insta a Xunta de Galicia a proseguir coas accións dirixidas a recuperar e dignificar a memoria das vítimas da represión exercida na Guerra Civil e durante o franquismo, eliminar os símbolos, as denominacións e as referencias franquistas de rúas e edificios públicos”.

O Parlamento Galego aprobaba, por unanimidade, unha declaración institucional o 18 de xullo de 2016 de “condena do golpe de Estado perpetrado por Franco o 18 de xullo de 1936, o réxime ditatorial consecuencia dese golpe de Estado e os crimes e represión exercidas sobre as persoas vencidas”. “Eliminar os símbolos, as denominacións e referencias franquistas de rúas e edificios públicos”.

A Deputación da Coruña aprobaba o 26 de outubro de 2018, sen ningún voto en contra: “Instar os concellos da provincia a eliminar os restos de simboloxía franquista (escudos, insignias, placas, nomenclátor das rúas, inscricións) distincións, nomeamentos, títulos honoríficos e honores a golpistas, franquistas e demais formas de exaltación e enaltecemento individual ou colectivo da sublevación militar de 1936 e do franquismo, dos seus dirixentes ou das organizacións que sustentaron o réxime ditatorial”.

Segundo as resolucións do Parlamento Galego e Deputación da Coruña, habería que eliminar os honores e distincións a: **referencias franquistas, representantes ou partidarios da ditadura franquista, dirixentes que sustentaron o réxime ditatorial.**

En aplicación da LMD, da sentenza do Tribunal Supremo e das citadas resolucións, habería que retirar as rúas e distincións –segundo a lei, son elementos contrarios á memoria democrática– a estas persoas: **ministros, alcaldes, presidentes e vicepresidentes de deputacións, gobernadores civís e militares, capitán xeneral, almirante, vicealmirante e contralmirante; falanxistas, procuradores nas Cortes franquistas, persoas a quen retiraron o título nobiliario, etc.**

Breve biografía e análise comparativa

De todos os símbolos franquistas que quedan por retirar no concello da Coruña, 37 están relacionados con alcaldes e alcaldesa da ditadura, que foron designados para o cargo até abril de 1979 que se celebran as primeiras eleccións municipais democráticas. Moitas cidades retiraron xa rúas e distincións aos alcaldes de ditadura: Madrid, Barcelona, Valencia, Sevilla, Bilbao, Pamplona, Cádiz, etc.

En **Ferrol**, e a iniciativa do PSOE, o Pleno aprobaba retirar os retratos de sete alcaldes na ditadura da sala de alcaldes. En **Ponferrada** o PSOE pedía a retirada dos retratos dos alcaldes franquistas porque é un “bochorno” e unha falta de respecto ás vítimas. En **Madrid**, co apoio do PSOE, retiraron ao alcalde franquista Conde de

Mayalde a distinción de Fillo Predilecto e eliminaron a avenida dese alcalde. En **Barcelona** retiran a Medalla de Ouro a Miquel Mateu Pla, primeiro alcalde franquista. **Valencia** retira a distinción de Alcalde Honorario a Adolfo Rincón de Arellano. En **Paterna** (Valencia), co apoio do PSOE, retiran os cadros dos alcaldes franquistas. En **Sestao** (Biscaia) retiran o título de Fillo Predilecto ao alcalde na ditadura Jesús Sainz Planillo. En **Cádiz** a Comisión para a retirada de Simboloxía Franquista acordaba retirar os retratos de oito alcaldes da ditadura que estaban na escaleira nobre do concello e que agora son diferenciados dos alcaldes democráticos. A **Deputación de Badaxoz**, presidencia do PSOE, notificaba ao concello de Badaxoz que debería eliminar as rúas de catro alcaldes da ditadura. En **Alcázar de San Juan** (Cidade Real) retiran a rúa de José Aparicio Arce, alcalde franquista. En **Bilbao** o Pleno aprobaba en 2014 separar en distintos espazos os retratos dos alcaldes da democracia dos da ditadura, que son considerados “ilexítimos”.

Fernando Álvarez de Sotomayor y Zaragoza. Significado fascista, alcalde na ditadura (1938-1939), acaba o seu discurso na toma de posesión “brazo en alto”, como recolle a acta. Participaba como Terceiro Tenente Alcalde na Comisión Permanente de 3 de marzo de 1938 que acordaba, entre outras, resolver o expediente contra Antonio Montiel Cacharrón, oficial de administración, por motivos claramente políticos: “Afecto al Frente Popular, perteneciente al Partido de Unión Republicana; fue iniciador de una suscripción para pagar al funcionario municipal César Alvajar (procesado por la Jurisdicción de Guerra) los sueldos que no percibió durante la sustentación del sumario”. Sotomayor foi Procurador nas Cortes franquistas de 1958 até o 17 de marzo de 1960. Negociou a compra do pazo de Meirás cos herdeiros de Emilia Pardo Bazán e foi un dos promotores da Junta pro Pazo del Caudillo.

Polo seu papel destacado na exaltación da sublevación militar, exaltación da Guerra Civil e represión da ditadura, o informe do Instituto José Cornide de Estudos Coruñeses, encargado polo concello, sinala que deben retirarse a rúa, retrato e distincións concedidas polas corporacións municipais franquistas.

José Pérez-Ardá y López Valdivieso. Falanxista da *Vieja Guardia*, alcalde na ditadura (1939-1940), (1943-1944) e (1969-1974). Combatente co exército sublevado en 1936. Como tenente alcalde da corporación municipal que se constitúe o 18 de agosto de 1938, participa na depuración do funcionariado. Como alférez honorífico do Corpo Xurídico Militar foi membro de tribunais militares con numerosas condenas a morte. En 1938 participa na represión como vogal, en representación da Falanxe, do “*Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas de La Coruña*”. Entre os encausados por este Tribunal figuraban intelectuais e políticos como Ricardo Carvalho Calero, Francisco Pérez Carballo, Manuel Guzmán García, José Miñones, etc. Pérez Ardá presidía, como alcalde accidental, o Pleno municipal do 23 de xuño de 1939 que concede ao ditador Franco a Medalla de Ouro da cidade e o nomeamento de Alcalde de Honra. Procurador nas Cortes franquistas nos períodos 1943-1944 e 1971-1974.

O informe do Instituto José Cornide pide que se lle retiren a rúa, un monólito fronte á piscina de Riazor, dous retratos e distincións.

José Crespo y López-Mora. Alcalde na ditadura (1940-1942). Na súa toma de posesión como alcalde, o Xefe Provincial da Falanxe, o camarada Lorenzo Villalonga Lacave, manifesta no seu discurso: “Hasta mí llegaron continuas quejas de cómo funcionan las oficinas municipales, donde se hizo una mal llamada depuración, existiendo todavía manzanas podridas, que en bien de todos han de ser seriamente

extirpadas para que no contaminen a las sanas”. Durante o mandato de José Crespo continúan os expedientes e sancións contra traballadores do concello, especialmente gardas municipais.

Eduardo Ozores Arraiz. Militar golpista, participante na represión. Alcalde na ditadura (1946- 1947). O 18 de xullo de 1936 era capitán no Rexemento de Artillería nº 16 e estaba no núcleo organizador da sublevación militar contra a República, como enlace da súa unidade cos golpistas, en contacto con José Rañal Lorenzo, capitán da Garda Civil Como persoa de confianza dos sublevados, poucos días despois do golpe é encargado da Garda Municipal. Posteriormente participa nas columnas galegas dos golpistas, que combaten en Asturias. Ascende a tenente coronel en xullo de 1944, antes deser designado alcalde. Foi tamén procurador das Cortes franquistas.

O informe do Instituto José Cornide pronúnciase pola retirada do nome da súa praza e do retrato.

Alfonso Molina Brandao. Alcalde na ditadura (1947-1958). Serviu no exército sublevado de Franco como tenente honorario de enxeñeiros. Entra como concelleiro no Pleno extraordinario do 18 de agosto de 1938, cando se constitúe a nova Xestora Municipal, que preside o alcalde Fernando Álvarez de Sotomayor. Participa na Comisión Permanente de 19 de agosto de 1938 que acorda separar a Luís Vidal Ogén do cargo de Practicante da Beneficencia Municipal, despois do expediente instruído pola Inspección Provincial de Sanidade para depurar a súa “actuación social e política”. Presidente da Cámara da Propiedade da Coruña até 1943, participando en actividades represoras, procesos de depuración laboral, en cumprimento dos decretos da Xunta de Defensa Nacional. Foi unha referencia do franquismo na Coruña e tivo unha estreita relación co ditador e a súa esposa. Como home de palla de Franco, participou no espolio de Meirás, como membro da Junta pro Pazo del Caudillo, e da Casa Cornide.

O informe do Instituto José Cornide considera que se debe retirar a rúa, retrato, monólito en Porta Real e as distincións de Fillo Predilecto e Medalla de Ouro da Coruña.

Sergio Peñamaría de Llano. Fascista de primeira hora, incorpórase como voluntario no exército sublevado en 1936. Participa como tenente da Lexión na represión na comarca de Valdeorras (Ourense) e como fiscal militar nos tribunais contra demócratas e guerrilleiros que loitaron contra a ditadura. Designado alcalde da Coruña (1959-1963).

O informe do Instituto José Cornide pide que se retiren os honores concedidos como a rúa e o retrato.

O Pleno da Coruña de 6 de maio de 2019 aprobaba unha moción instando a alcaldía a que se retiren honras e distincións a alcaldes que participaron na sublevación de 1936, xogaron un papel destacado na represión ou ocuparon postos de responsabilidade na ditadura. O Pleno do Barco de Valdeorras do 3 de outubro de 2019 aprobaba, por unanimidade (PSOE, PP, BNG e Riada Cidadá) unha moción para informar ao concello da Coruña da actuación represiva de Peñamaría nesa comarca. O Pleno do Barco de Valdeorras do 7 de outubro de 2021 aprobaba, novamente por unanimidade, unha moción que sinalaba "crueis e asasinas accións de represión ao servizo da ditadura" e do "sinistro paso de Peñamaría pola comarca de Valdeorras". A moción aprobada "insta ao concello da Coruña a tomar en consideración a proposta da Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica da Coruña en orde a substituír a rúa Alcalde Peñamaría de Llano pola de Mártires de Valdeorras".

Eduardo Sanjurjo de Carricarte. Alcalde na ditadura (1963-1965).

Cando estaba en Valladolid durante a II República, estudando para avogado, Eduardo Sanjurjo era un “camarada de primeira línea” da Falanxe, participando nun tiroteo, dirixido por José Antonio Girón de Velasco, significado falanxista e despois ministro de Franco, contra unha manifestación antifascista.

Sanjurjo de Carricarte ingresa no Corpo Xurídico Militar cando finaliza a Guerra Civil. Era tenente alcalde con 26 anos na corporación que se constitúe o 18 de agosto de 1938, en plena represión franquista e depuración dos funcionarios. No consello de guerra contra o guerrilleiro Manuel Luis Bello Parga “Manolito Bello”, Eduardo Sanjurjo era capitán auditor e participaba como vogal poñente (o capitán auditor Sergio Peñamaría representaba ao Ministerio Fiscal). Era tenente coronel xurídico cando é nomeado alcalde en 1963 e, a proposta do Ministro do Exército, o ditador Franco concedíalle a Gran Cruz da Orde do Mérito Militar con distintivo branco (BOE, 5-10-1964). Foi tamén procurador nas Cortes franquistas (1961-1964).

A iniciativa do consello escolar do CEIP Sanjurjo de Carricarte, o concello da Coruña aproba o cambio de nome por CEIP Torre de Hércules.

O informe do Instituto José Cornide sinala que “toda unha vida dedicada, como falanxista, a consolidar o franquismo, motivos suficientes para que se lle retiren os honores concedidos no seu día”.

Demetrio Salorio Suárez. Alcalde na Ditadura (1966-1969). Enxeñeiro. Traballa na Sociedad Gallega de Electricidad en 1943 e en Fenosa desde 1947, foi asesor da Presidencia até 1992. Vicepresidente da Xunta de Obras do Porto da Coruña en 1965. Procurador nas Cortes franquistas (1967- 1969). No seu mandato construíuse o aparcamento da praza de Pontevedra, coñecido como o “búnker”. As protestas conseguiron o seu derrubamento e a remodelación da praza na década dos 80. Tamén pretendeu unha remodelación do “Rellano” (paseo fronte ao Kiosco Alfonso), paralizada pola oposición veciñal.

Jaime Hervada Fernández-España. Alcalde na Ditadura (1974-1976). Avogado e militar, ingresou no Corpo Xurídico Militar, chegando ao cargo de xeneral de brigada auditor do Exército de Terra. Procurador nas Cortes franquistas (1974-1976). Pouco despois de morrer o ditador Franco, Hervada preside o Pleno municipal do 15 de decembro de 1975 que acorda erixir un monumento a Franco na praza de María Pita. O proxecto non se materializou e a primeira Corporación democrática, a iniciativa de Pura Barrio, concelleira de Esquerda Galega na candidatura de Unidade Galega, acordaba facer un monumento a María Pita na súa praza.

José Manuel Liaño Flores. Alcalde na Ditadura (1976-1978).

Concelleiro da corporación franquista en 1946 co alcalde Eduardo Ozores. Participa desde moi novo en responsabilidades relacionadas coa ditadura. O Pleno do 28 de xullo de 1971, que presidía o alcalde José Pérez-Ardá, aprobaba por unanimidade, a proposta do concelleiro Liaño Flores, que o viaduto da praza de Madrid até Linares Rivas levase o nome de “Viaducto del Generalísimo”. Manifestouse sempre como admirador de Franco, que cualificaba como “Caudillo excepcional”, tamén despois da morte do ditador. Na inauguración da *Avenida del Ejército* na Coruña polos reis Juan Carlos e Sofía o 30 de xullo de 1976, o alcalde Liaño Flores facía referencia ao ditador Franco no seu discurso: “Galicia ha sido arsenal y despensa de hombres y vituallas, sin recibir nada a cambio, de haber dado incluso un Caudillo excepcional para la historia”.

Berta Tapia Dafonte. Alcaldesa (1978-1979) antes das primeiras eleccións democráticas de 3 de abril de 1979. Concelleira na Ditadura desde 1973 polo chamado terzo familiar e conselleira do Movemento Nacional.

Tiña relación política co dirixente falanxista Enrique Salgado Torres. Militante da Sección Femenina de Falange Española y de las JONS, declarouse sempre como falanxista.

José Calvo Sotelo. Ministro na Ditadura de Primo de Rivera, fascista e golpista.

Ferrol, alcaldía do PSOE, retiraba a súa rúa no Pleno de 2 de marzo de 1981. En Curtís, alcaldía do PP, cambiaron a rúa Calvo Sotelo en Teixeira por Buenos Aires. Palencia, alcaldía do PSOE en decembro de 1999, eliminaba Calvo Sotelo, que pasa a chamarse Praza de León. Pontevedra, alcaldía do BNG e co apoio do PSOE, cambiaba en 2002 a rúa Calvo Sotelo “pola súa relación co período histórico do levantamento militar da guerra de 1936 e a represión daquela trágica etapa”, por rúa da Estación. Marín, alcaldía do PSOE, aprobaba en 2010 cambiar o nome da rúa Calvo Sotelo por Concepción Arenal. A Deputación de Pontevedra aprobaba o 29 de xullo de 2016, por unanimidade, retirar a Calvo Sotelo o título de Fillo Predilecto da provincia, concedido o 8 de xullo de 1950. Logroño tamén retirou a súa rúa, sendo alcaldesa do PP Cuca Gamarra.

O informe do Instituto José Cornide propuña a eliminación das rúas e distincións. O artigo 41 da Lei de Memoria Democrática (LMD) retira o título nobiliario de Duque de Calvo Sotelo, con Grandeza de España.

Manuel Vierna y Belando. Militar golpista

Xa foi eliminada a rúa Almirante Vierna no Pleno da Coruña do 7 de setembro de 2009.

O Pleno de Cádiz de novembro de 2021, tamén co voto a favor do PSOE, acordaba cambiar a rúa Almirante Vierna por María la Hierbabuena (María del Carmen Llovet Muñoz era unha das figuras máis destacadas do Carnaval de Cádiz).

Enrique Salgado Torres. Falanxista, participante no golpe de Estado de 1936 e na represión.

O concello de Ferrol, alcaldía do PSOE, cambiaba en 1981 a rúa Salgado Torres por Alcalde Quintanilla Martínez, socialista fusilado polo franquismo en 1936. O informe do Instituto José Cornide propón a retirada da rúa e honores.

Miguel Primo de Rivera. Militar golpista. Ditador.

Zaragoza, por unanimidade (tamén cos votos do PSOE e PP), cambiaba o nome do parque Miguel Primo de Rivera por José Antonio Labordeta. Logroño, alcaldesa do PP (Cuca Gamarra) cambiaba o nome do golpista por Ateneo Riojano. Valladolid, alcaldía do PSOE, cambiaba por Emilia Pardo Bazán. Palencia, con alcaldía do PSOE, cambiaba Primo de Rivera por Avenida de la Antigua Florida o 9 de decembro de 1999. Xirona, tamén co voto do PSC-PSOE, retiraban a Primo de Rivera a distinción de Fillo Adoptivo en febreiro de 2013, concedida en 1926.

Diego Delicado Marañón. Falanxista, Presidente da Deputación na Ditadura (1950-1961).

A iniciativa do Consello Escolar cambiaba na Coruña o nome do IES Diego Delicado

por IES Urbano Lugrís (a petición foi aceptada pola consellería de Educación, sendo Manuel Fraga presidente da Xunta).

Cidade Real (alcaldesa do PSOE) retiraba en febreiro de 2018 a rúa José María Aparicio Arce, presidente da Deputación na Ditadura. O informe do Insituto José Cornide propón a retirada da rúa, retrato e distincións. **Sevilla** (alcaldía do PSOE) retiraba en 2008 a rúa Rafael Benjumea Burín, presidente da Deputación de Sevilla na Ditadura, e cambiaba en 2017 o nome do CEIP Benjumea Burín.

Antonio Ponte Anido. Falecido en acción de guerra na batalla de Krasny Bor, cando combatía na División Azul.

"Recién cumplidos los 18 años se alista voluntario en la Falange el 20 de octubre del 38, causando alta el 1 de noviembre de ese año y siendo encuadrado en la 3ª Bandera de León. Toma parte en la liberación de Cataluña", segundo documenta o coronel Lorenzo Fernández-Navarro de los Paños y Álvarez de Miranda. Este militar defendía la permanencia de distincións a Ponte Anido:

Por imposición de la infame Ley 52/2007 se ha proscrito la memoria de Ponte Anido. Al igual que la de otros héroes, por el simple hecho de que fueron combatientes contra el marxismo. La injerencia de los políticos en la historia, las tradiciones y la moral de los ejércitos, ha suprimido de las efemérides toda referencia a cualquier hecho de armas, por muy heroico que sea, si corresponde a la guerra 1936-1939. Y lo que es más inaudito, a la División Azul. En este empeño de ocultar y profanar la memoria de nuestros héroes, vemos que al cabo Antonio Ponte Anido se le ha suprimido toda referencia en el Ejército. En Coruña sigue la Rúa Cabo Ponte Anido pero **se ha quitado su nombre a la residencia de tropa que hay en el acuartelamiento Capitán Arenas de Melilla**" (Gaceta de la Fundación José Antonio Primo de Rivera, nº 343, abril 2021).

Este mesmo militar fue arrestado no Castelo de La Palma en Mugarbos (A Coruña) cando era capitán da Policía Militar da Coruña por ordenar ilegalmente cargar contra unha manifestación autorizada e pacífica contra o ingreso de España na OTAN, celebrada na praza de María Pita da Coruña (*El País*, 1-12-1981). Posteriormente, xa como coronel, foi novamente destituído e arrestado por un informe que elaborou sobre a Lei de Memoria Histórica, cando era Comandante Militar da Coruña e Lugo (*Europa Press*, 22-2-2008).

O contido dese informe era explicado por Lorenzo Fernández-Navarro na conferencia "Consideraciones sobre la Ley 52/2007 de la Memoria Histórica", que pronunciaba en Zaragoza o 21 de setembro de 2017 e que cualificaba dita lei como infame, pronunciándose pola súa derogación:

En un Estado de Derecho las leyes son de obligado cumplimiento, pero cuando son leyes infames, iconoclasta y cainitas, como es esta ley, se puede y se debe trabajar, con los procedimientos legales establecidos, para derogarlas o modificarlas sustancialmente". "La República fue un golpe de estado civil, fue ilegal en su origen. Eran unas elecciones municipales, no para determinar la forma de Estado. Al empezar las votaciones, un poco lo que querían hacer ahora en Cataluña, ven que empiezan a ganar en las ciudades más importantes las izquierdas y automáticamente, sin terminar el escrutinio, se produce una

insurrección (<https://www.graorivas.es/conferencia-consideraciones-sobre-la-ley-522007-de-la-memoria-historica/>).

A Orde de decembro de 2009 da ministra de Defensa Carmen Chacón retiraba dos cuarteis nomes de "militares e acciones de guerra", entre eles o de Ponte Anido, en aplicación da Lei de Memoria Histórica.

*A Coruña xa retirou a rúa **División Azul en 2009**. O Pleno de **Barcelona** de 25 de xaneiro de 2019 retiraba a Medalla de Ouro a Agustín Muñoz Grande, Xeneral Xefe da División Azul e ministro do Exército na ditadura. O informe do Instituto José Cornide tamén propuña o cambio de nome desta rúa. Por outra parte, o artigo 35.1 da LMD considera "elementos contrarios á memoria democrática as unidades civís ou militares de colaboración entre o réxime franquista e as potencias do Eixo durante a Segunda Guerra Mundial" (División Azul).*

José Toubes Pego. Crego e colaborador na represión.

*O Concello de **Madrid** acordaba en decembro de 2016 retirar a Medalla de Ouro ao bispo franquista Leopoldo Eijo Garay. **Vigo** acordaba en 2009, por unanimidade, cambiar o nome do CEIP Doutor Eijo Garay por Illas Cíes. **Zaragoza** eliminaba a rúa Padre Marcellán, capelán castrense, pola súa relación co franquismo. **Valladolid**, alcaldía do PSOE, cambiaba a rúa Mariano Miguel López, párroco de Las Delicias que colaborou cos golpistas en 1936, por Celtas Cortos.*

Disciplina. Antes Liberdade.

O Conxunto Municipal de 18 de setembro de 1936 retiraba a rúa Libertad porque "pugna abiertamente con el actual movimiento glorioso salvador de España". A rúa Liberdade, ligada desde hai máis de cen anos á historia do barrio de Monte Alto, está hoxe nun "exilio" forzoso no barrio de Vioño.

Francisco Salgado Somoza. Antes Progreso.

Non querían liberdade e non querían progreso. A Comisión Permanente de 26 de agosto de 1936 decidía cambiar a rúa Progreso por Salgado Somoza (Francisco Salgado Somoza, avogado e natural da Coruña, foi nomeado Abade de Alcalá La Real de Xaén en 1658 e, posteriormente, Presidente do Consello Real de Castela).

Del Palomar. Antes José Martínez Fontenla, dirixente republicano.

*Martínez Fontenla era 1º Tenente Alcalde e como Alcalde accidental presidía o Pleno de 1 de outubro de 1912 que oficializa a anexión do concello de Oza ao concello da Coruña. Daba nome a esa rúa no Ensanche coruñés despois do seu falecemento en 1918 e por **acordo unánime** do Pleno municipal presidido polo alcalde Gerardo Abad. O cambio de nome a "Del Palomar" foi decidido polos dirixentes fascistas na Comisión Permanente de 26 de agosto de 1937.*

José Fariña Ferreño. Fascista, enlace cos militares golpistas de Andalucía. Participou na represión dirixindo a *Delegación Especial para la Información de Residentes en Territorio Liberado*. Participa no roubo do pazo de Meirás e cando fracasan as subscricións populares, promovidas pola Junta Pro Pazo del Caudillo, para pagar o elevado custo da compra do pazo de Meirás, o Banco de Crédito Local que dirixe Fariña Ferreño concede un crédito de 500.000 pesetas para financiar a compra e

as reformas necesarias no pazo de Meirás.

O Concello de Cádiz acordaba en xullo de 2018 retirar unha placa co nome de Fariña Ferreño dun grupo de vivendas construídas pola Deputación en 1959. O Pleno de Cádiz de decembro de 2021 aprobaba (votos a favor de Adiante Andalucía e PSOE) cambiar o nome da praza Fariña Ferreño por Margarita Pérez de Celis, gaditana nada no século XIX, editora do xornal El Pensil e pioneira do movemento feminista. Tamén retiraban a Fariña a distinción de Fillo Adoptivo, que tiña desde 1968.

A Asociación Veciñal Iar do barrio do Castrillón solicitou o cambio de nome desta rúa. O informe do Instituto José Cornide propón a retirada da rúa, así como a Medalla de Ouro e a Medalla de Prata.

Pedro Barrié de la Maza. Empresario, banqueiro, franquista e participante na represión (depuración do persoal do Banco Pastor após 1936). **Financiou o exército de Franco. Participou no roubo do Pazo de Meirás e da Casa Cornide** da Coruña, para proveito persoal da familia Franco.

Dentro da campaña *Auxilio a Poblaciones Liberadas*, o xornal *Azul* (28-1-1939), órgano da Falanxe, difundía esta noticia: "Reina extraordinario entusiasmo para ayudar a nuestros hermanos liberados en Barcelona. En el Gobierno Civil se están recibiendo cuantiosos donativos en metálico y en especies, destacándose el de la Banca Pastor, que ha hecho entrega de 25 000 pesetas".

Sempre ao servizo da Ditadura e da represión, entre o 4 de outubro de 1937 e o 5 de marzo de 1938 Pedro Barrié, como "Director" do Banco Pastor, informaba en dez escritos ao gobernador civil da Coruña do persoal sancionado, en cumprimento do artigo terceiro do Decreto Lei nº 108 de 13 de setembro de 1936, asinado en Burgos polo xeneral Miguel Cabanellas como presidente da Junta de Defensa Nacional: "podrán ser suspendidos y destituidos de los cargos que desempeñen cuando aconsejen tales medidas sus actuaciones antipatrióticas o contrarias al movimiento nacional". No escrito de 20 de outubro de 1937 dicía Barrié: "Tenemos el honor de comunicar a V.E. que, con fecha de hoy y como continuación a la **labor depuradora** que esta entidad realiza entre su personal, esta Dirección acordó instruir expediente..." [despois viña a relación das persoas represaliadas]. Acababa así: "Quedamos de V.E. con toda consideración, atentos servidores".

Ares cambiaba en abril de 2016 o nome do Colexio Conde de Fenosa, inaugurado en 1973. Sada (Pleno de 29-1-2021) retiráballe o nome dunha avenida e a distinción de Fillo Adoptivo, cos votos a favor de Sada Maioría, BNG e PSOE. Corcubión (alcaldía do PSOE) aprobaba retirar a Barrié a distinción de Fillo Adoptivo despois da aprobación dunha moción do BNG no Pleno de 20 de xaneiro de 2022 para iniciar o expediente para a retirada da distinción.

A Lei de Memoria Democrática (LMD) retira a Pedro Barrié o título nobiliario de Conde de Fenosa (artigo 41.1). O informe do Instituto José Cornide de Estudos Coruñeses conclúe que polo seu papel destacado no apoio aos sublevados e na represión de traballadores do Banco Pastor que presidía, deben retirarse os honores concedidos, sinalando a avenida que leva o seu nome, retrato e a distinción de Fillo Predilecto.

Benito Blanco-Rajoy Espada. Deputado do Partido Conservador de Eduardo Dato polo partido xudicial de Corcubión en 1920 e 1923. Director xeral de Rexistros e do Notariado en 1921. Deputado das Cortes constituíntes da República de 1931 pola

Federación Republicana Gallega e deputado nas eleccións de 1933 e 1936 pola CEDA. Como decano dos avogados coruñeses colabora coa Ditadura na depuración ideolóxica dos colexiados e empregados do Colexio de Avogados da Coruña.

Para seguir ocupando un posto de traballo era necesaria unha adhesión inquebrantable ao novo Estado franquista e había que ter certificados de conduta moral e política para acceder aos postos de traballo ou, simplemente, para que os fillos puidesen estudar na Universidade. Numerosos avogados foron depurados e expulsados dos seus respectivos Colexios como Eliseo Antonio Lastres López, que fora representante da candidatura da Fronte Popular nas eleccións de febreiro de 1936 no concello de Vimianzo.

O informe do Instituto José Cornide entende que pola súa participación na depuración dos compañeiros de profesión debe eliminarse o nome da súa rúa.

Ambrosio Feijoo Pardiñas. Estaba xa retirado en xullo de 1936, pero colabora cos sublevados e participa como xeneral en numerosos consellos de guerra contra militares que non apoiaron a sublevación de 1936. Foi xuíz instrutor na causa 413/36 que o 24 de outubro de 1936 levou a un consello de guerra que condenou á pena de morte os xenerais de División Enrique Salcedo Molinuevo e de Brigada Rogelio Caridad Pita, fusilados o 9 de novembro de 1936, e a reclusión perpetua ao coronel de Artillería, Adolfo Torrado Atocha. Posteriormente, desde finais de 1937 e primeiros de 1938, presidía en Asturias o Tribunal Permanente de Asturias nº 1 que celebrou numerosos consellos de guerra sumarísimos nos que resultaron condenados a morte e con outras elevadas penas a inmensa maioría dos encausados.

O informe do Instituto José Cornide considera que pola participación activa na represión na Coruña e Asturias debería perder o honor de ter dedicada unha rúa.

Rafael del Río y Díaz, como presidente do Sporting Club, abre en xullo de 1936 unha subscripción popular entre os socios, en efectivo e en especie, para o Exército sublevado, aportando persoalmente 100 paquetes de tabaco. En setembro de 1938 aparece relacionado coa *Bandera de Segunda Línea* da Falanxe, coñecidos como *Caballeros de La Coruña**, que eran utilizados pola Policía e Guarda Civil en requisas, queima de libros, detención de republicanos. Foi nomeado para a Xestora Municipal polo alcalde José Pérez Ardá para a Xestora Municipal, sendo presidente da Comisión de Turismo e Propaganda en abril de 1943. Cuarto tenente alcalde e Ponente de Obras en febreiro de 1949 co alcalde Alfonso Molina e continúa como tenente alcalde en 1951. Presidente de Cantigas da Terra en 1952, que o nomea Presidente de Honor en xaneiro de 1958. Participa, xuntamente con Pedro Barrié e Alfonso Molina, en representación da Junta pro Pazo del Caudillo, na venda ante notario do pazo de Meirás pola familia de Emilia Pardo Bazán.

** O comandante Jesús Teijeiro Pérez comezaba a organización de Caballeros de La Coruña o 23 de xullo de 1936 e un mes despois 600 milicianos da Milicia Ciudadana Coruñesa realizaba un desfile polas rúas coruñesas. A súa misión era: “coadyuvar con la tropa en la represión y pacificación de las zonas de la provincia (...) atacadas por los elementos subversivos (...) [y] ser la base de una organización militar de elementos civiles que, por su espíritu, han de tener la gloriosa misión de restaurar los valores nacionales (...)”. A rúa Teniente Coronel Teijeiro xa foi retirada na Coruña en 2009.*

Avenida del Ejército. Inaugurada na Ditadura o 29 de xullo de 1976 como unha homenaxe ás Forzas Armadas da Ditadura. Asistiron os reis (era a súa primeira visita oficial á cidade), o vicepresidente do Goberno para Asuntos da Defensa (tenente Xeneral

Fernando de Santiago) e os ministros de Exército (Félix Álvarez-Arenas y Pacheco) e do Aire (Carlos Franco Iribarnegaray), os tres significados militares golpistas, que participaron na sublevación contra o lexítimo e democrático goberno da República. Despois da inauguración houbo un desfile coa participación dunha representación dos corpos da guarnición, Garda Civil, Policía Armada e Lexión.

En Bilbao a Avenida del Ejército de 2.700 metros, inaugurada o 28 de xuño de 1937 (nove días despois da entrada na cidade do exército sublevado) cambia de nome o 14 de xuño de 1990 por Lehendakari Aguirre , presidente do goberno de Euskadi. En Cádiz, co apoio de Adiante Cádiz e PSOE, eliminan 29 rúas con referencias franquistas en novembro de 2021, entre elas a de Ejército de África, que se cambia por Modesta Calvo. O chamado Ejército de África era unha parte do Exército Español, que se sumou á sublevación do 18 de xullo de 1936. Ao día seguinte Franco chegaba en avión desde Canarias para asumir o mando desta forza.

Sisenando Martínez Yunta. Militar golpista, era comandante en 1936. Alcalde na Ditadura (25-11-1937 a 13-1-1938).

Continúa coa represión dos traballadores do Concello, que iniciaran os alcaldes José Fuciños Gayoso e Hernán Martín de Barbadillo Paúl. Presidía o Pleno de 16 de decembro de 1937 que tomaba nota do recurso de reposición interposto polo arquitecto municipal Antonio Tenreiro Rodríguez, que continuou depurado. Ese Pleno e os de 23 e 31 de decembro dese mesmo ano aprobaban a destitución doutros traballadores municipais.

A destitución de Tenreiro no Pleno de 14 de outubro de 1937 tivo unha motivación claramente política: “antecedentes desfavorables de conducta; relaciones con significados elementos políticos del llamado Frente Popular y otros realizados con anterioridad al advenimiento del Movimiento Nacional, para menospreciar la Gloriosa Bandera de España”. Tamén resolvía o “expediente contra Enrique Villardefrancos Rodríguez como director médico de los Establecimientos de la Beneficencia Municipal de La Coruña, con el fin de depurar su actuación político-social”.

O alcalde Fuciños informaba no Pleno de 21 de decembro de 1936 do alcance da represión dos traballadores até esa data, camuflada como “bajas”: “Disciplinado plenamente el personal, trabaja con eficacia y su rendimiento es completo. En estos cinco meses se produjeron 122 bajas”. A través das chamadas “oposicións patrióticas”, as persoas depuradas eran substituídas por “Excombatientes, Oficiales Provisionales y de Complemento, personas perjudicadas por la Guerra y de indudable adhesión al Movimiento Nacional, Caballeros Mutilados por la Patria” etc., e só o 20% para a quenda libre.

Juan González-Regueral y Álvarez Arenas. Militar golpista, era coronel cando é nomeado alcalde na Ditadura (25-1-1938 a 11-8-1938).

Continúa coa represión e a Comisión Permanente de 3 de marzo de 1938 resolve o expediente contra Antonio Montiel Cacharrón “muy afecto al Frente Popular, perteneció al Partido de Unión Republicana; fue iniciador de una suscripción abierta para pagar al

funcionario César Alvajar los sueldos que no percibió (procesado por la Jurisdicción de Guerra) y se le considera desafecto al Glorioso Movimiento Nacional”.

Severiano Martínez Anido. Militar golpista e ministro de Franco. Ministro da Gobernación en 1925, ocupando tamén a vicepresidencia do Goberno na Ditadura de Primo de Rivera. Cando se inicia a sublevación regresa a España, apoiando ao exército de Franco. Foi nomeado presidente do Patronato Nacional Antituberculoso e xefe dos Servizos de Seguridade Interior, Orde Pública e Fronteiras en 1937, dependente directamente de Francisco Franco. Ministro de Orde Pública no goberno de Franco en febreiro de 1938 (segundo Hugh Tomas, foi nomeado “con el fin de sembrar el pánico entre los republicanos”), organizando a represión policial nas zonas controladas polo goberno de Franco.

O Pleno de A Estrada cambiaba a praza Martínez Anido por praza do Mercado en 2006. O concello de Caminomorisco de Cáceres (alcaldía do PSOE) retiraba en 2011 a rúa Martínez Anido. O Pleno de Barcelona de 25 de xaneiro de 2019 acordaba deixar sen efecto o acordo do Pleno de 1929 para solicitar ao Consello de Ministros a concesión da Gran Cruz de Beneficencias ao xeneral Martínez Anido. A Deputación da Coruña (goberno PSdeG-BNG) retiraba en 2019 un retrato de Martínez Anido, que estaba na 2ª planta do palacio provincial.

Os catro grandes retratos de significados golpistas –Severiano Martínez Anido, Mario Muslera y Planes, Miguel Primo de Ribera y Obganeja e José Calvo Sotelo– presiden unha sala anexa á Alcaldía, utilizada para recibir visitas e celebrar as vodas civís.

Mario Muslera y Planes. Militar golpista. Cando era xeneral de división apoia a sublevación do 18 de xullo de 1936 e foi designado polo xeneral Mola para dirixir o golpe de Estado en Guipúscoa. Fracasado este, foi xulgado por conspiración contra a República e fusilado.

O concello de Leganés, alcaldía do PSOE, retiraba en 2018 ao tenente xeneral José Muslera González, fillo do anterior e tamén golpista, unha rúa e a Medalla de Ouro de Leganés.

Constantino Lobo Montero (14-7-1953). Militar golpista.

As Pontes (alcaldía do PSOE, Valentín González Formoso) retiráballe a Medalla de Prata en xaneiro de 2009. Ferrol (alcaldía do PSOE) cambiaba a súa rúa por Catalunya o 2 de marzo de 1981.

José Manuel Pardo de Santayana (20-10-1960). Falanxista e gobernador da Coruña.

Numerosos concellos retiraron as rúas e distincións a gobernadores civís na ditadura. Madrid retiraba en xuño de 2017 a avenida Conde de Mayalde (José María Finat y Escrivá de Romaní), gobernador civil de Madrid (1939-1940); eliminaba tamén a praza de Carlos Ruíz, gobernador civil de Madrid (1941-1954) cos votos a favor de Ahora Madrid, PSOE e Cs. O pleno de Barcelona de 25 de xaneiro de 2019 (alcaldía de

BComú e voto a favor, entre outros, do PSC-PSOE) retiraba a Medalla de Ouro a Antonio Ibáñez Freire, gobernador civil de Barcelona (1963-1966). A Deputación de Valencia retiraba o 18 de xullo de 2016 a Medalla de Ouro da provincia a Jesús Posada Cacho, gobernador civil de Valencia (1960-1962).

Manuel Fraga Iribarne (24-12-1968). Falanxista e ministro de Franco na ditadura.

O Pleno de Cambados de 21 de abril de 2017 retiraba unha escultura de Manuel Fraga e a alcaldesa do PSOE declaraba: “Fraga fue ministro con Franco, y existe una Ley de Memoria Histórica que obliga a la retirada de los elementos franquistas de los espacios públicos. Y Fraga nunca repudió los asesinatos cometidos en esa etapa”.

*O manifesto **NON QUEREMOS O “CAMARADA FRAGA” COMO FILLO ADOPTIVO**, impulsado por 44 presas e presos políticos de Galiza na Ditadura, tivo o apoio de 63 historiadoras e de 56 entidades de toda Galiza.*

Ferrol (alcaldía de Ferrol en Común e votos a favor de PSOE e BNG) retiráballe o 25 de abril de 2019 a distinción de Fillo Adoptivo, concedida en 1965. Cedeira (alcaldía do PSOE e voto a favor do BNG, que presentaba a moción) acordaba en marzo de 2020 retirarlle a avenida; posteriormente, outro pleno (votos a favor do PSOE e BNG), retiráballe a distinción de Fillo Adoptivo.

A Coruña (alcaldía de Marea Atlántica e votos a favor do PSOE e BNG) acordaba o 6 de maio de 2019 iniciar o expediente para retirarlle a distinción de Fillo Adoptivo, concedida en 1968.

Gonzalo Caballero, secretario xeneral dos socialistas galegos, apoiaba a decisión dos seus compañeiros, sinalando que había que distinguir dúas etapas, a Ditadura e a Democracia, e que esas distincións na etapa da Ditadura “teñen todo o rexeitamento” do PSdeG-PSOE.

Laureano López Rodó (15-5-1972). Ministro de Franco.

O Pleno de Compostela de 19 de xullo de 2018 cos votos a favor de Compostela Aberta, PSOE e BNG retiraba a distinción de Fillo Adoptivo.

Luciano García Machiñena (15-5-1972). Capitán xeneral de Galiza na Ditadura.

A Coruña (alcaldía do PSOE) acordaba o 1 de marzo de 2010 retirar as distincións aos capitáns xenerais de Galiza na Ditadura: Fillo Adoptivo a Francisco Delgado Serrano e Mohamed Ben Mizzian Bel Kasem, e Medalla de Ouro a Fermín Gutiérrez de Soto. A Deputación de Barcelona retiraba por unanimidade o 30 de xuño de 2016 a Medalla de Ouro a José Moscardó Ituarte, capitán xeneral da IV Rexión Militar na Ditadura.

Jaime Masaveu Masaveu (15-5-1972). Combate no exército sublevado en 1936. Profesor de Dereito Penal que xustifica o Golpe de Estado. Participaba como

representante da España franquista en congresos e foros internacionais.

Rei Juan Carlos I (15-3-1976). Nomeado por Franco como o seu sucesor na Xefatura do Estado “para que todo quede atado y bien atado”. Fixo unha gran fortuna en paraísos fiscais e Suíza. Implicado en numerosos casos de corrupcións, fundacións e contas no estranxeiro, maletíns con millóns de euros, agasallos millonarios a “amigas entrañables”, cobro de comisións etc, que nunca foron declaradas á Axencia Tributaria.

*Numerosos concellos comezan a retirarlle rúas e distincións polo seu comportamento pouco exemplar. O concello de **Pontevedra** (gobierno BNG, PSdeG-PSOE) acordaba o 15 de febreiro de 2021 retirar a avenida Juan Carlos I como un “acto de xustiza, decencia e hixiene democrática”. O goberno de **Navarra**, presidencia socialista, retiraba o retrato do rei Juan Carlos da Sala de Goberno en xuño de 2020. **Xixón**, alcaldía socialista, cambiaba o nome da avenida Juan Carlos I porque “ya no representa los valores institucionales, morales y democráticos de la sociedad”.*

Ramón Bermúdez de Castro y Pla (9-12-1964). Militar golpista e gobernador civil na ditadura. Coronel de Cabalería e delegado gubernativo da Coruña-Carballo en 1925. Gobernador civil de Lugo na ditadura de Primo de Rivera. Cando chega a II República, en 1931, pide o retiro e foi o primeiro presidente de Renovación Española, partido monárquico de Calvo Sotelo. Despois da sublevación de 1936 foi gobernador civil de Lugo (1936-1937) e gobernador militar de Astorga en 1939. Presidente da Caixa de Aforros da Coruña e Lugo e presidente en 1965 da Confederación de Caixas de Aforro.